БҮГҮ ЧҮРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТЫЖЫНАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетингеи

1953 ДЕКАБРЬ 2 СРЕДА № 234 (2919)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

Совет Эвилелинде (1 арын).

Тыва автономнуг областа сан-кредит системазының ажылдакчыларын медальдар-биле шаннаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы (1 арын).

Даштыкы Херектер Министрлериниң Чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында Францияның, Англияның болгаш АКШ-тың Чазактарынга Совет Чазактың нотазы (2 арын).

М. Часкым.—Улуг улустуң бижик өөредилгезинге партийжи удуртулганы күштелдирер (3 арын).

К. Лавринович.—Харылзааның чонну хандырарын экижидер (3 арын).

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ АЙТЫРЫГЛАРЫНГА ХАРЫЫ. **А. Иванов.**—Боннуң шериг керээзи (3 арын).

Улус демократиязының чурттарында (4 арын).

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязы (4 арын).

Барыын Европаның алды чурттарының даштыкы херектер министрлериниң Гаагада конференциязы (4 арын).

Қызыл хоорайның шыдыраа маргылдаазы (4 арын).

Культура-чырыдыышкын албан черлериниң кадрлары-биле ажылды күштелдирер

Партия биле чазак чуртка культура-чырыдыышкын албан черлериниң удуртулгазын катыштырып, организастыг хемчегларни чорутканының түңнелинде, ол организацияларның ажыл-чорудулгазы идепкейжээн болгаш культура-чырыдылгалыг хемчеглерни калбартырынга улам таарымчалыг байдал тургустунган.

Ооц чижээ, бистиң областың чамдык районнарында культура-чырыдыышкын албан черлериниң амгы ажыл-чорудулгазындан көстүп турар. Ылаңгыя Каа-Хемниң культура-чырыдыышкын албан черлери партияның XIX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседир дээш демисешпишаан, боттарының ажылынга сөөлгү үеде элээн көскү экижилгени чедип ап турарлар. Олар ажылдың кышкы байдалынга хынамчалыг белеткенип, материалдыг суурун экижиткеннер.

Районнуң культура бажыңында, көдээ клубтарда, номчулга бажыңнарында, библиотекаларда культура-массалыг, политик-кижизидилгелиг хемчеглер улам калбарып, янзы-бүрү темаларга лекцияларның, илеткелдериниң номчулгазы көвүдеп, бот-тывынгыр уран-күүл бөлгүмнери чаартынган программалар ёзугаар ажылдап эгелээн. Ол ышкаш районда киноточкаларның ажылы база идепкейжип, кино уран-күүлүнүң көргүзүү чонче улам чоокшулаан.

Районга культура-чырыдыышкын ажылы мынчаар эде тургустунганы-биле чоннуң культура хандырылгазының талазы-биле негелде хомудалдар эвээжээн. Мындыг байдал партия райкомунуң, райкүүскомнуң талазындан культура одагларынга кадрлар шилип алыышкынын чөп чорудуп, оларның ортузунга политик кижизидилгелиг ажылды күштелдирип, ажылга харыысалганы бедиткениниң база райкүүскомнуң культура-чырыдыышкын инспектору эш Саморовтуң бот инициативчи, кызымак ажылдап келгениниң ачызында чедип алдынган.

Ынчалзажок ниити областыы-биле алырга, бисте культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылының утка-шынары ам-даа ыракта чавыс болгаш чоннуң культурлуг негелделериниң шапкын өзүлдезинден оранчок хожудап турар. Культура бажыңнарының, клубтарның, номчулга бажыңнарының, библиотекаларның хөй нургулайында чон-биле культура-массалыг, политик-кижизидилгелиг ажылы сандаргай хевээр, оларның чамдыктары шагның хөй кезиинде хаалчак тургулаар ийикпе репертуарлыг көргүзүүлериниң идеялыг деннели чавыс, лекция, беседалар кончуг эвээш номчутунуп турар.

Культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылында база бир четпес үве болза, план чок ажылдап, хүн-бүрүнүң практиктиг ажылынга активтиг чөп ажыглавайн турары болур. Партияның XIX съездизиниң чурттакчы чонга кино көргүзүүн үндезини-биле экижидер дугайында негелдезин бистиң областың кинофикация ажылдакчылары ыракта четпес күүседип турар, ылаңгыя көдээ чонга кино көргүзүүшкүүц чамдык черлерде мурнукузу хевээр үзүктелиишкинниг.

Культура-чырыдыышкын албан черлеринге материалдыг суур таарыштыр тургустунган, ылаңгыя оран-бажыңы четчир, эки дериттинген болгаш одалга, чырыткы-биле үзүктелиишкин чок хандыртынган турда, оларның бүгү ажыл-чорудулгазы ам экижээн туруп болур. Ынчаарга көдээ черлериниң культура-чырыдыышкын албан черлери бо талазы-биле чөгенчиг байдалда. Оон үжүрү райкүүскомнарның, көдээ Советтериниң талазындан культура одагларының материалдыг хереглелдеринче шоолуг-ла сагыш салбайн турарында.

Областың культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылында бо бүгү четпестер болза, оларда кадрлар-биле ажылдың кошкагын тодаргай чугаалап турар. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем районнарда культура-чырыдыышкын ажылдакчылары-биле политик-кижизидилгелиг ажыл онза багай. Ол райкүүскомнарның культура-чырыдыышкын инспекторлары эштер Сиринсо, Минин олар чырыдыышкын кадрларын сагыш човангыр кижизидип, ажылга мергежидериниң, практиктиг дуза чедириниң улуу, харын олардан шуут хоорлуп, күгле удуртулганың канцеляржы методун колдадып келгеннер.

Чон ортузунга идеологтуг ажылдың чугула одаглары —культура-чырыдыышкын албан черлеринге кадрлар шилип алыышкыны, ажылга таарыштыр тургузулгазы болгаш кижизидилгези моон соңгаар партия райкомнарының, хооркомунуң болгаш райкүүскомнарның, ылаңгыя областың культура эргелелиниң кичээнгейиниң төвүнге салдынган турар ужурлуг. Көдээниң культура одагларында— культура бажыңнарында, клубтарда, номчулга бажыңнарында, библиотекаларда, турум болгаш көжер киноларда кадрларны сагыш човангыр кижизидип, оларның ажылынга практиктиг дузаламчыны доктаамал көргүзүп турган, мергежилин өстүрер, политиктиг билиин соксаал чок бедидеринге кызымак дузалажыр херек.

Улус ажыл-агыйының кандыг-даа адырында ажыл-херектиң чедишкинниг шиитпирлели ында кадрлардан—кижилерден хамааржыр үве болганда, культура-чырыдыышкын ажылдакчыларының ролюн чедир үнелевес, оларны хамаанчок көөр, ажылга быжыглавас, харын ушбашчок халаштырып солуштурар шын эвес практиканы моон соңгаар үндезини-биле чайладып узуткаар херек.

Областың культура эргелели черчерде бодунуң кадрларын хынамчалыг өөренир, ажылга харыысалгазын бедидери-биле оларның мурнунга негелдени шыңгыырадыр, удуртулганың канцеляржы методундан дүрген уштунмушаан, ёзулуг дириг, боттуг удуртулгаже шилчиир ужурлуг. Культура-чырыдыышкын ажылдакчыларының ажыл мергежилин өстүрери-биле оларның төвүлел хуралдарын бөлүк-бөлүк аайы-биле өй-өйде чыылдырып, оларга дуржулга солчуушкуннарын калбаа-биле практикалаар болгаш политиктиг темаларга, культура-чырыдыышкын ажылынга хамаарышкан лекцияларын, илеткелдериниң номчулгазын организастаар хүлээлгелиг.

СЭКП-ниң райкомнары, райкүүскомнар культура-чырыдыышкын ажылдакчыларының материалдыг хереглелдеринче кичээнгейлиг болуп, оларны чурттаар оран-бажын, одаар ыяш, чыраткы-биле чедиштир хандырарынче доктаамал сагыш салып, олар боттарының культурлуг амыдыралы-биле көдээ чоннуң, ылаңгыя колхозчу тараачыннарның чаартынып олурар амыдыралынга үлегерлиг саалдарны көргүскен турарын чедип алыры чугула.

Мынчангаш культура-чырыдыышкын албан черлериниң бүгүле политик-кижизидилгелиг болгаш культура-массалыг ажылының планы-биле чөгенчиг

Даштыкы Херектер Министрлериниң Чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында Францияның, Англияның болгаш АКШ-тың Чазактарынга

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ НОТАЗЫ

Даштыкы Херектер Министрлериниң чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында айтырыгның талазы-биле Совет Чазактың ноябрь 3-теги нотазынга харыылааны Франциянын, Англияның болгаш АКШ-тың Чазактарының чангыс-аай уткалыг ноталарын ССР Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министерствозу ноябрьның 16-да алган.

Франциянын, Англияның болгаш АКШ-тың Москвада элчин черлеринче ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозу ноябрьның 26-да Совет Чазактың харыы нотазын чоруткан.

Франциянын Чазааның 1953 чылдың ноябрь 16-да нотазының текстизи болгаш Совет Чазактың 1953 чылдың ноябрь 26-да нотазының текстизи мооң адаанда парлатынды.

1953 чылдың ноябрь 16-да

ФРАНЦИЯНЫҢ ЧАЗААНЫҢ НОТАЗЫ

Францияның элчин чери Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министерствозун бодунуң хүндүлеп турарын херечилеп, аңаа дараазындагы үндүлер-биле адырыглаан-дыр:

I—америк болгаш британ Чазактар-биле сырый харылзаалыг хөделбишаан, Францияның Чазза оон ноябрьның 9-та Луганога Даштыкы Херектерниң дөрт Министрлериниң чөвүлел хуралын чыылдырар деп саналдыг октябрь 18-теги нотазынга Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Чазааның ноябрь 3-теги харыы нотазын ыяк өөренип көрген. Өске талазында, Герман федералдыг Республиканың Чазаа-биле болгаш Берлинде герман эргечагыргалар-биле сүмелешкен.

II—Сөөлгү дөрт айларның дургузунда Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Чазаа улустар аразының эң дүрген шиитпирлезе чогуур айтырыгларын өөренип көөр сорулга-биле аңаа чорудуп берген чалалганы ол үш удаа хүлээвейн келгенин Француз Чазак хомудал-биле демдеглеп тур. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының эң дээре методу чүл дээрге, туруп турар бергедээшкиннерни, бирги эвлечегде дүрген шиитпирлээрин негеп турар бергедээшкиннерни ылаптыг чайладырынче шудургу болгаш конструктивтиг күжениишкиннерниң оруу-биле аргаларны дилеп тывары болур дээрзин Француз Чазак санавышаан турар. Ол бодалдарны удуртулга болдуруп алгаш Француз Чазак Германияның тургузар айтырыгларын, чижээлээрге,—оон хостуг дагын катыжылгазының айтырыын шиитпирлээр, база өске талазында—австри күрүне керээзин чарарын чедип алыр сорулга-биле Даштыкы Херектерниң дөрт Министрлериниң чөвүлел хуралын чыылдырарын саналдаан болгаш Кореяга политиктиг конференцияны чыылдырарын болдунар аргалыг кылыр сорулга-биле бодунуң күжениишкиннерин үргүлчүлел турар.

III—Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Чазаа, бир эвес оон ноябрь 3-те нотазын алыр болза, Даштыкы Херектерниң Министрлериниң чөвүлел хуралын Кыдат Улус Республиканың Даштыкы Херектер Министриниң киржилгези-биле чыылдырарын көрүп турар, ол тергиин эки концепцияны барымдаалап көөрге, чөвүлел хурал үгле ажык чок болгаш төнчү чок саналдарга доңнаштырар эвес, харын эң дүрген шынар байдалдыг болуп турар тодаргай айтырыгларны шиитпирлеп таарыштырарының талазы-биле кандыг-даа депшилгени чедип алырының аргазын бербес болур ийик.

IV—Француз Чазак бодунуң чалалгазынга кандыг-даа негелделерни капсырлаштырбайн турар болгаш Совет Чазактың бодал-оналын болдунар-ла шаа-биле барымдаалап көөр дээш доктаамал оралдажып турар. Совет Чазак Даштыкы Херектер Министрлериниң Чөвүлел хуралын чыылдырар чорукту харын элээн каш баштайгы негелделерге чагыртып турар-дыр. Оларның чамдыктарының Европага кандыг-даа хамаарылгазы чок, ынчалза-даа Совет Чазактың оналы-биле алырга, олар Европа айтырыгларын өөренип эгелей бергенде безин хандыртынган турар ужурлуг болуп турар. Өскелери болза, Франция, Великобританияның болгаш Катышкан Штаттар боттарының хууда айыыл чок чоруун хандырарының талазы-биле бүгү планнарындан ойталаары болуп турар. Чөвүлел хуралга киржирде Совет Эвилелиниң негелдезиниң үнези—камгалал чок Барыын Европа болур-даа ышкаш. Ындыг янзылыг негелделер мырынай таарышпас дээрзин Совет Чазак билбес ужур чок.

V—Француз Чазак сөөлгү совет нотадан Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Чазаа амгы үеде эки түңнелдерге чедирип шыдаар аргалыг чугаалажыышкынарны эгелээр күзел чок тур деп түңнелди кылырынче албадатырган.

Ынчалза-даа оларны шиитпирлээри улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынга эргежок чугула эң дүрген шынарлыг айтырыгларның талазы-биле дугуржулгаларны чедип алырынга бүгү-ле болдунар аргаларны ажыглаарын үргүлчүлээр деп Француз Чазак долу шиитпир-биле айтып турар. Ынчангаш ол октябрьның 18-те Совет Чазакка чоруткан чалалгазын деткип, бо амыдыралчы айтырыгларның талазы-биле чугаалажыышкыннар эң калбак дугуржулгаже орукту белеткээр, ынчангаш бүгү делегейге ёзулуг тайбыңны катап турузарынга идиг бээр ийик дээрзинге бүзүреп турар.

1953 чылдың ноябрь 26-да

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ НОТАЗЫ

Совет Чазактың ноябрь 3-теги нотазында Франциянын, Англияның, Американың Катышкан Штаттарының, Кыдат Улус Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министрлери составтыг көөр.

2. Герман айтырыгны чөвүлел хуралга белеткелдиң үезинде көдүрүп үндүртүнген бүгү саналдар-биле кады Англияның, Франциянын, Американың Катышкан Штаттарының болгаш Совет Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министрлери составтыг чугаалажып көөр.»

Даштыкы Херектер Министрлериниң чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында бодунуң саналын Совет Чазак сөөлгү айларның дургузунда каш удаа, тодаргайлаарга, августуң 4-те, сентябрьның 28-те, ноябрьның 3-те көдүрүп үндүрүп келгенин сагындырары эргежок чугула деп Совет Чазак санап тур.

Ынчангаш улустар аразының харылзааларын дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының талазы-биле хемчеглериниң дугайында ниити айтырыгны, база ылангыя шиитпирлели Европага айыыл чок чорукту чавырылдырары-биле сырый холбаалыг герман айтырыгны чугаалажып көөру-биле Даштыкы Херектер Министрлериниң чөвүлел хуралын чыылдырар дээш чүткүлдүү-биле оралдажып келген.

Совет Чазак шак ындыг чөвүлел хуралды чыылдырары амгы-даа үеде база эргежок чугула деп санап турар. Совет Чазактың бодалы-биле алырга, шак ындыг чөвүлел хурал кандыг-бир чангыс айтырыгны көөру-биле баш бурунгаар кызыгаарлатынмас ужурлуг, а улустар аразының эң дүрген шиитпирлезе чогуур айтырыгларын көөрүнүң херек кырында болдунар аргаларлыг болур ужурлуг.

Улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының талазы-биле хемчеглерни көөру-биле Франциянын, Англияның, АКШ-тың, ССРЭ-ниң болгаш Кыдат Улус Республиканың Даштыкы Херектер Министрлериниң киржилгези-биле, а ол ышкаш герман айтырыгны көөру-биле Франциянын, Англияның, АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министрлериниң киржилгези-биле чөвүлел хуралды чыылдырары эргежок чугула деп санап келген-даа болгаш санап-даа оны барымдаааш, ындыг янзылыг айтырыгларны көөрүнге болгаш шиитпирлеп таарыштырарынга өске дерт улуг күрүнелер-биле чергелештир Кыдат Улус Республиканың киржилгези мырынай черле эргежок чугула болуп турар. Оон-биле кады Совет Чазактың чүткүлдүг күжениишкиннериниң угланганы бүгү делегей байдалында дүшкүүрлүг чорукту ниитизи-биле чавырылдырарының талазы-биле хемчеглерни көөрү эргежок чугула болуп келген дээрзиниң шак ол илдең фактызын хүлээвейн баарының кандыг-даа барымдаалары чок, а ол дээрге, Францияның, Англияның, АКШ-тың, ССРЭ-ниң болгаш Кыдат Улус Республиканың Даштыкы Херектер Министрлериниң киржилгези-биле чөвүлел хурал болза, соңгаарлатынмас херек болур дээни ол.

Оон ужурундан делегей байдалын ниитизи-биле чымчадырының талазы-биле хемчеглериниң дугайында айтырыгны көөрү чүгле өйү келип бышкан болуп турар эвес, харын соңгаарлатынмас херек болуп турар, Совет Чазак кандыг-даа казылда чокка бүгү улуг күрүнел

Улуг улустуң бижик өөредилгезинге партийжи удуртулганы күштелдирер

Чонну бижикке өөредир чорук чер-черде партия болгаш комсомол организацияларының база бир чугула сорулгазы болур. Ол херекке бистиң партия болгаш чазаавыс улуг кичээнгейни салып турар. Бо талазы-биле ажылды район иштинге күштелдирип чорудар дугайында СЭКП Кызыл райкомунуң бюрозу каш удаа чугаалажып, тодаргай доктаалдарны үндүрүп, хемчегларни ап келген.

Ылаңгыя бижик бөлгүмнерин чоннуң чуртталга аайы-биле 26 кезек черде таарыштыр тургускан болгаш оларда 299 бижик билбестер база биче бижиктиглер хаара туттунган. Бөлгүмнерниң культармейжилеринге шыырак бижиктиг 38 кижилерни шилип быжыглагылааш, оларга практиктиг дузаламчыны болдунар шаа-биле көргүзүп турар бис.

Улуг улустуң бижик өөредилгезин элээн шыңгыы хемчеглер алдынганының түннелинде, өөредилге чылының эгезинден бээр чамдык колхозтарга бижик бөлгүмнериниң ажылы доктаамал чоруп, кичээлдер организастыг, бедик деннелге эрттип келген.

Мооң чижээнге районнуң «XII улуг хурал», «Черби» болгаш Сталин аттыг колхозтарда бижик бөлгүмериниң ажылын көргүзүп болур. «XII улуг хурал» колхозта 24 дыңнакчылыг 2 бөлгүм өөредилге чылы эгелээнден бээр 11 катап кичээлдээн. Ында культармейжи эш Седенниң башкылаашкыны бөлгүмнүң дыннакчыларынга билдингир, сонуурганчыг болуп турары-биле өөредилге материалдарының шиңгээдип алыышкыны эки.

Бөлгүм эргежок чугула байдаллар-биле база эки хандыртынган: тускай өөренир бажыңныг, чыыткылыг, өөредилге номнарлыг. «Черби» колхозта чеди чыл школазының башкызы культармейжи эш Бапый 11 бижик билбес кижилерни боттарының бажыннарынга ээлчег-биле ийи хонгаш-ла өөредип турар. Ооң кызымак ажылдаанының ачызында октябрьга чедир-ле бижикти шуут билбес турган колхозчу херээженнер Санзаа, Янчимаа олар ам элээн номчуптар апарганнар.

Баян-Колдуң Сталин аттыг колхозта библиотека эргелекчизи эш Тас-оол бижик билбес 16 колхозчуларны бижикке доктаамал өөредип турар. Бо үстүнде колхозтарда бижик өөредилгезиниң бөлгүмнериниң багай эвес ажылы ында парторганизацияларның талазындан олче кичээнгейни улгатырып турары болур.

Үстүнде санатынган чедиишкиннер-биле чергелештир чонну бижикке өөредириниң талазы-биле ажылды СЭКП райкомундан эгелээш, ооң эге организацияларынга чедир ам-даа четпес удуртуп турарын база айтыр херек.

Четпес удуртулганың түннелинде чамдык «Х дугаар улуг хурал», «Совет Тыва», «Бай-Булуң» колхозтарда бижик бөлгүмнерин организастап тургускан аттыг боордан башка, ол бөлгүмнериң ажылы кончуг шынар чок, ёзу барымдаалап эрттип турар. Ооң чылдагааны ол колхозтарда парторганизацияларның талазындан бижик өөредилгезиниң бөлгүмнериниң ажылынга кичээнгейни күштелдирбейн келгенинде болур.

Ылаңгыя «Совет Тыва» колхозтуң партия эге организациязының секретары эш Сувак бижик бөлгүмнериниң ажылын аңаа хамаарышпас кылдыр көрүп турары канчалдаа таарышпас. Шынында ол колхозтарда бижик билбес, биче бижиктиг кижилериң саны элээн хөй. Үстүнде колхозтарга бижик өөредилгезин таарыштыр организастап болурунуң бүгү аргалары бар болгаш аңаа чүгле боттуг удуртулга негетинип турар.

Мынчангаш районнуң чамдык колхозтарында бижик бөлгүмнериниң ажылында чедиишкиннерни быжыглаары болгаш үстүнде илереттинген четпестерни дарый эдери—районда партия, совет, хөй-ниити организацияларының амгы эң чугула сорулгазы болур.

М. ЧАСКЫМ,
СЭКП-ниң Кызыл көдээ райкомунуң секретары.

Кижилерни бижикке өөредири—чугула сорулга

Чоннуң бижик билиглиг болур чоруун чедиишкинниг боттандырып чорудары—бүгү-ниитиниң херээ.

Ындыг турбуже, бистиң областың чамдык районнарында чонну бижикке өөредириниң ажылында ам-даа улуг четпестер барын илереткен шүгүмүлелдиг чагаалар бистиң «Шын» солуннуң редакциязына хөй-биле кээп турар.

Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чыл ою» совхозта улуг назылыг чонну бижикке өөредириниң бөлгүмнеринге бүрүнү-биле хаара тудар ажылды багай организастаанын бижикчи эш **Х. Тембирель** шүгүмүлээн. Ооң бижээни-биле алырга, ол совхозта бижик бөлгүмү ёзу барымдаалап тургустунган болгаш ында үгле 10 санныг кижи өөренип турар, а өскелери өөредилгеден дашкаар арткан.

Ынчангаш бижик өөредилгезин чугулага көрүп, ында парторганизация ону боттуг удуртулгага алза чогуур.

Кызылдың көдээ районда эш **К. Кууларның** бижип турары болза, ол районнуң «Черби» колхозта бижик өөредилгезиниң бөлгүмүн багай организастаан. Ында школа башкызы Серен-Балчир бөлгүмнүң кичээлин эрттирер болуп хүлээлге алгаш чаңгыс-даа удаа чорудуп көрбээн.

Бижик бөлгүмүнүң ажылында четпестерни узуткап, ооң өөредилгезин дарый шынаржыдып чорударынче кичээнгейни ол колхозтуң баштаар чери болгаш парторганизация салыр ужурлуг.

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозта парторганизацияның четпес удуртулгазы-биле ында бижик өөредилгезиниң бөлгүмүн ам-даа таарыштыр организастатынмаан.

Ук колхозта бөлгүм тургустунган аттыг боордан башка, херек кырында ооң чаңгыс удаа шынарлыг кичээли-даа болуп көрбээн.

Шынында бөлгүмнү чуртталга аайы-биле таарыштыр организастааш, ооң кичээлин бедик деннелге үзүктел чок чорудуп болурунуң аргалары бар деп **Д. Кызыл-оол** редакцияга бижээн.

Барыын-Хемчик районнуң Шекпээрде тургускан бижик бөлгүмүнүң ажылы ам шуут чоруваастаан деп эш **Шожукай** биске бижээн.

Бижик бөлгүмүнүң ажылын дириг удуртулгага ап, ооң өөредилгезин шуудадып чорударын ында суму Совединге болгаш парторганизацияга сүмелезе чогуур.

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозтуң суурунга чоннуң чуртталга аайы-биле 5 кезек черге бижик бөлгүмүн сентябрьда-ла организастааш, 81 кижини аңаа хаара тудуп, ооң кичээлин неделяда ийи удаа чорудар кылдыр колхозчуларның ниити хуралынга шиитпирлээн турган. Ол эки шиитпириниң боттаныышкыны херек кырынга чедип алдынмаан дээрзин эш **С. Попай-оол** редакцияга шүгүмүлеп бижээн.

Улуг назылыг чоннуң бижик билбес болгаш бижикти биче билир чоруун дүрген узуткаар сорулга-биле чер-черде тургускан бижик бөлгүмнериниң ажылында четпестерни дарый чайладып, үндезин экижидилгени хандырары—партия, совет, улус өөредилге, хөй-ниити организацияларының чугула херээ кылдыр саназа чогуур.

Мал ажылынче кичээнгей салыр

Удуртулганы экижидер

Ниитиниң малын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер чорук партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарының хүн-бүрү ажылының төвүнге турар ужурлуг. Бо талазы-биле Тес-Хем районда Молотов аттыг колхозтуң малчыннары багай эвес ажылдап турар.

Малдың чайгы одарладыышкынын чөп хандырган, кышка белеткелдер чогуур өйүнде кылдыган: инектиң 17, шээр малдың 26 кажаларының сеңгелгезин чорутпушаан, хойга 1 чаа кажааны немей туткан. Амгы үеде мал шупту кышкы турлагларында.

Мооң-биле кады мал ажылында улуг четпестер барын оюп эрттип болбас. Колхозтуң малы янзы-бүрү гарыглардан хорап, ында мал эмчизинде Долзат база Н. Чооду олар багай ажылдап турунда, колхоз баштаар чери боттуг хемчег албайн турар.

Малчыннар ортузунда политиктиг кижизидилге ажылы чок, колхозчуларның чагыткан солуннарын почтачы Кунгаа бодунуң бажыңында оваалап алган үзерлеп, будагдап олурар. Колхозта парторганизация секретары эш Багаа, суму Совединиң даргазы эш Яндак-оол олар малчыннарның байдалын сонуургап көрбейн турар.

С. СЕРЕН.

Четпестерни узуткаар

Таңды районда Калинин аттыг колхозтуң Уургайлыгда сүт-бараан фермазы (эргелекчизи эш Перебеев) дыка четпес ажылдап турар. Фермада 75 баш саар инек бар, чыл эгезинде инек бүрүзүнден 1250 литрни сезон үезинде алырын саанчыларның социалистиг чарыжының хүлээлгезинде айыткан турган. Учёт база хыналда чоктуң ужурундан ферманың өске-даа ажылдары ылаңгыя сөөлгү үеде сулараан.

Колхоз баштаар чериниң даргазы эш Есиповтуң, ында парторганизация секретары эш Саңчайның харыысалга чок удуртканындан мал кажаалары амдыгаа чедир чылыгларынмаан, фермада 95 бызаалар аарыг болган, ветфельдшер эш Метляев ниитиниң малын хайгаараар хүлээлгезин шуут-ла боттандырбайн турар.

Мал чемин хынамчалыг белеткеваан, шак ындыг харыысалга чок удуртулганың уламындан ферманың малы ноябрь 7—10 хүннеринде барык чемгертинмейн эрткен. Мооң уламындан үш бызаа, хаван фермазындан (эргелекчизи эш Сенников) 30 хаван оолдары өлген, 80 ажыг хаваннар амдыгаа чедир кышкы туруш-биле хандыртынмаан.

С. ТУШКОВ.

Харылзааның чонну хандырарын экижидер

Харылзааның үзүктел чок бедик шынарлыг ажылы чурттуң экономиказын быжыглаарынга, күрүне аппарадының ажылынга, чоннуң культура-амыдыралының хереглелдерин бүгү талазы-биле хандырарынга чугула ужур-дузалыг.

Партияның болгаш чазактың хүн-бүрү дузаламчызының ачызында областа харылзаа чаа күштүг чепсек херекселдер-биле хандыртынган. Ындыг болза-даа амгы туруп турар чепсек-херекселдер чоннуң болгаш албан организацияларның негелдезин долузу-биле ам-даа хандырып шыдавайн турар.

Областың харылзаазының албан черлериниң ажыл-чорудулгазында элээн четпестер бар, станцияларның дерилгелериниң болгаш абонент пунктуларының шугумнарының чепсеглээшкининиң үрелиишкиннери телеграф, почта, телефон харылзаада болгаш радио ажылында ам-даа бар. Чагааларны солуннарны, журналдарны, телеграммаларны эелеринге чогуур үезинде почта чедирбейн турар.

Хоорайлар аразында телефон шугуму чамдык таварылгаларда кончуг багай дыңналыр болгаш шуут үрели бээр чоруктар эвээш эвес.

Қыска хуусааның иштинде четпестерни узуткаарда, чонну эки шынарлыг харылзаа-биле үзүктел чок хандырарда харылзааның ажылдакчылары боттарының политиктиг болгаш техниктиг билиин бедидер, даандырган участогунуң ажылынга ак-сеткилдиг ажылдаар хүлээлгелиг.

Харылзааның чонну хандырарын экижидеринге хоорайлар, районнар Советтериниң күүсекчи комитеттери улуг рольдуг. Харылзааның ажылын контролдаар болгаш четпестерни узуткаар дугайында боттуг дузаламчыларны көргүзер ужурлуг. Ындыг болза-даа, чамдык районнарда болгаш Қызыл хоорайда ол боттанмайн турар. Чижээ, корреспонденцияны, солуннарны, журналдарны район төвүнден көдээ Советтерге, колхозтарга чедир, ооң бижикчилерге чедирери Қызылдың көдээ, Барыын-Хемчик, Қаа-Хем, Чаа-Хөл Бай-Тайга районнарда онза багай турда, ол районнарның күүсекчи комитеттери кандыг-даа хемчег албаннар.

Корреспонденцияны болгаш солуннарны, журналдарны колхозтарга, колхозтуң иштинге бижикчилерге тарадырын колхозтан тускайлап үндүрген почтачы кижилер чорудар болгаш почтаны чогуур үезинде чедиреринің дугайында колхоз даргалары хемчег алыр ужурлуг.

Харылзаа органнарының бир кол сорулгазы болза, харылзааны чонче чоокшуладыры болур. Ол сорулганы шиитпирлээрде, харылзааның четкилерин калбартыры болур турбуже, ол айтыыг кончуг четпес шиитпирлетинип турарын айтыр херек. Ооң кол чылдагааны болза, хоорайларның, районнарның, көдээ Советтериниң күүсекчи комитеттери харылзаа салбырларын тургузар оран суурлар-биле хандырбайн турарында. Чижээ, Қызыл хоорайга транспорт чаны, алгы заводунга, хемниң оң талакы эриинге, Заозерныйга харылзаа салбырын ажыдар дээрге, амга чедир-ле хоорай Советтери орансава-биле хандырбаанындан ажытынмаан. Ол ышкаш байдал Улуг-Хем, Барыын-Хемчик болгаш өскедаа районнарда база-ла бар. Харын ол үүлдерни үүгле харылзааның херээ кылдыр көрүп боттарындан чайладып турар.

Қызыл хоорайда болгаш районнар төптеринде ады чок кудумчулар, дугаары чок бажыңнар, чок болза, чаңгыс дугаарлыг бажыңнар 10—20 суг болгулаар чорук солуннарны, чагааларны, телеграмманы дүрген ээлеринге чедиреринге шаптыктыг болгулаар.

Көдээ Советтерде, колхозтарда, МТС-терде телефон аппараттарын кончуг кам чок эдилеп турарындан үргүлүү үрелир, ооң ужурундан эки дыңналбас болгулаар.

Партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының боттуг дузаламчызынга даянып тургаш, харылзааның ажылын чоннуң негелдезинге дүүштүр экижидери харылзаа ажылдакчыларының хүндүлүг хүлээлгези.

К. ЛАВРИНОВИЧ,
Харылзаа министерствозунуң тыва область эргелелиниң начальниги.

Өки ажылдыг столовая

Улуг-Хем райпозунуң Шагаан-Арыг хоорайда столовая чемненикчилерни эки хүлээп ап турар. Столоваяның залдары культурлуг, чылыг. Белеткээн чеми эки шынарлыг, ассортиментизи калбак. Официанткалар чемненикчилерни культурлуу-биле дүрген чемгерип турар.

Столоваяның ажылдакчыларының эки ажылын райпо баштаар чери дэмдеглеп турар.

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ АЙТЫРЫГЛАРЫНГА ХАРЫЫ

Боннуң шериг керээзи

Гитлерлиг Германияны чылчашапканының соонда үш улуг күрүнелериниң — Совет Эвилелиниң, АҚШ-тың болгаш Англияның баштыңнары даштыкы херектер министрлеринге болгаш кол штаттар начальниктеринге үдедип алгаш, 1945 чылдың июль 17-де Потсдамга (Берлиниң чоогу) болган конференцияга чыылганнар. Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа демократтыг күрүнелериниң хоойлу ёзугаар эргежыктарын АҚШ-тың болгаш Англияның тоор хөөн чок күзели турза-даа чок, Потсдам конференциязынга чугаалажыышкыннар үезинде ССРЭ-ниң быжыг болгаш чайгылыш чок туружунуң ачызында быжыг тайбынны болгаш улустарның айыыл чок чоруун хандырарының элээн каш эң чугула айтырыгларының талазы-биле дугуржулга чедип алдынган. Ынчангаш үш улуг күрүнелериниң политиктиг тургузуунда ылгалдар турза-даа, оларның кады ажылдажылгазының болдунар аргалары база дагын көргүскен.

Потсдам конференциязының шиитпирлериниң эң чугула кезии болза, Германия дугайында шиитпирлер болур. Эвилелчилер боттарының ээлеп чагырган зоналарынга Германияның чепсээн дүжүреринге болгаш ону чаңгыс-аай демократтыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг күрүне болдурарынче угланган ниити политиканы чорудар ужурлуг деп үүве тодаргайлатынган. Үш улуг күрүнелер Германияга бүгү-ле шериг болгаш чартык шериг организацияларын, чепсектиг күштерни база шериг-ниң кур күштерин, чепсекти бүдүрүп турар үлетпүрнү, а оон аңгыда герман милитаризмниң иштики күжү болуп турар үлетпүр-саңхөө монополияларының катыжыышкыннарын узуткаар ужурлуг деп түннелге келгеннер.

Бүгү чурттарга хамааржыр ниити айтырыгларны шиитпирлээри-биле ээлеп чагырган дөрт зоналарының кол командылакчылары составтыг Контроль чөвүлелин тургускан.

Потсдам конференциязының шиитпирлери Европа дипке үр үениң иштинде дайынның одаа болуп келген герман милитаризмни шуут-ла дазылынга чедир узуткавышаан, Европага быжыг тайбынның перспективазын ажыктан дээрзинге делегейниң улустары амырап өөрээннер. Бо идегелдер хөрзүн чок карак чаашкыынары болбаан. Чижээлээргге, Совет Эвилели Потсдам конференциязының шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, ёзулуг демократтыг болгаш ылап-ла тайбынга ынакшылдыг Герман Демократтыг Республиканы тургузарының базазы болган Чөөн Германияны долузу-биле демилитаризастаарын хандырган.

Ынчалза-даа америк-англи империалистер Потсдам конференциязының шиитпирлерин дораа-ла үреп, аңаа удурланып эгелээннер. Боттарының ээлеп чагырган зоналарынга олар гитлержи шериг кем-буруулгларны чажырып эгелээннер. 1946 чылдың төнчүзүнде Потсдам дугуржулгазынга чөрүштүр АҚШ биле Англия болза, 1948 чылда француз ээлеп чагырылга зоназын база катыштырган Бизонияны тургуспушаан, боттарының ээлеп чагырган зоналарын катыштырганнар. Оон түннелинде Германия ийи чарлы берген, а Контроль соведи узуткатынган. 1949 чылдың сентябрьда америк-англи империалистер Барыын Германияга Бонн деп найсылалдыг чалча күрүнени чарлап тургусканнар. Олар «Федералдыг республика» дээрзиниң бажынга өлүрүкчү реакционер Конрад Аденауэрни олуртканнар.

Америк-англи империалистер демократтыг лагерьниң чурттарынга удур Барыын Германияны дайынның одаа кылдыр ажыглаарын шиитпирлээннер деп үүве мырынай эгезинден тура билдингир турган. Олар гитлержи шеригни дагын төрүтүндүрүп, ону Соңгу-атлантиканың агрессчи блогунга киириштирерин оралдажып турганы ынчан-на илден.

АҚШ биле Англияның чагырыкчы бөлүктери боттарынын-на өш-биле үреп эгелээни Потсдамга болган дугуржулгага чүге киржи бергеннерил деп айтыыг салдынар.

И. В. Сталинниң айытканын ёзугаар алырга, херек болза, делегейниң ийиги дайыны (ылаңгыя аңаа Совет Эвилелиниң киргениниң сөөлүнде) антифашистиг болгаш хостакчы характерлиг болган. Борта үндезилетингеш, гитлержи Германияны болгаш империалистиг Японияны чылча-шаварының херээнге улуг рольду ойнаан улустуң антифашистиг дайынчы катыжыышкыны тургустунган. АҚШ биле Англияның чагырыкчы бөлүктери Потсдам дугуржулгазынга киржир ужурлуг болганнар, чүге дээрге, чоннуң тура-соруу, оларның күзели (кезээде, кая-даа) Совет Эвилелин деткип турган.

* * *

«Бонн республиканы» тургусканының сөөлүнде, гитлержи шеригни катап тургузарының база ону атлантика блогунга катыштырарының планнарын долузу-биле таарыштырарынга Потсдам конференциязының шиитпирлеринде Барыын Германияның чепсегленирин хоругдаан болза-даа, ону дагын чепсеглээрин ажык болдуруп, «хоойлужударыбиле» сөөлгү базымны кылыры империалистерге херектиг болган. Мооң уъжун бо бужар херекти чажырары херектиг болган. «Қызыл айыылдың» чугаа чок болурунуң, «Европаны катыштырарының» эргежок чугулазының дугайын чулчуруп турар империалистиг пропаганда «ооң уъжун» болган. Ынчангаш эрткен чылдың майның төнчүзүнде ат салдынган боонн болгаш парижтиң шериг керээлери көстүп келген.

Боннуң шериг керээзи (ооң ужурутказын чажырары-биле «ниити керээ» диген) бир талазында АҚШ, Англия болгаш Франция, өске талазында чалча «бонн республиканың» аразында чардынган.

Керээ болза, гитлержи шеригниң катап төрүтүнерин болгаш шериг бүдүрүлгезиниң катап тургустунарын ажык болдуруп турар. Дөртку үүл Барыын Германияны «Европа ниитилежилгези» дээр ниитилежилгеге киреринн, бодунуң чепсектиг күштерин «Европа шерииниң» составынга киирерин дагзып турар. «Европа ниитилежилгезиниң» дугайында тайылбырлаар херек: ол парижтиң шериг дугуржулгазын ёзугаар тургустунар. Ооң киржикчилери (Франция, Барыын Германия, Италия, Бельгия, Голландия болгаш Люксембург,) агрессчи Соңгу-атлантика блогунуң чепсектиг күштериниң составынга херек кырында кирер ужурлуг «Европаның национал шериин» тургузар ужурлуг.

Бонн керээзи, Барыын Германияга «бот-эргелиг» берип, ээлеп чагырарының негелделерин солувушаан», «бонн республика»-биле барыын үш күрүнелериниң бот-боттарының аразында харылзажырының чаа үндезини болуп турар. Ынчалзадаа, керээниң ийиги үүлүнде бижээни болза, «үш күрүнелер (АҚШ, Англия болгаш Франция) бо үеге чедир оларның боттандырып келгени эргелерни камгалап турарлар:

а) Германияга шериг күштерин таарыштырары болгаш оларның айыыл чок чоруун камгалаары;

б) Берлин...»

Ынчангаш «хамаарышпас» болгаш «бот-эргелиг» Барыын Германия он-он чылдарның дургузунда даштыкы шериглерге херек кырында ээлеп чагыртып арттар апаар. Оон аңгыда керээниң ийи үүлүнүң бешки пунктузунда «федералдыг республиканы, азы федералдыг республиканың» кезээнге онзагай байдалды үш күрүнелер чарлап болурлар» дээрзин чугаалап турар. Бо чорук болза, эжелекчилер кандыгдаа таварылгада кажан оларга херек апарза, «республикада» эргечагырганы боттарынга алыр дээни ол болур-дур. Ээлеп чагырар шериглериниң чамдык гарнизоннарының начальниктеринге безин немец улуска удур «чепсекти ажыглаарын киирбишаан», кандыг-даа кадыгдошкун хемчеглерни алыр эргени тывыскан.

Боннуң шериг керээзинге үш дугуржулгаларны — даштыкы шериг күштериниң эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң дугайында, саң-хөө дугуржулгазын база «дайынның түннелинде тыптып келген айтырыгларны таарыштырарының» дугуржулгазын капсырылга болдуруп кошкан. Даштыкы шериг күштериниң эргелериниң дугайында оларның арыг составынга барыын германчы юрисдикция кирбес дээрзин айтып болур. Саң-хөө дугуржулгазы Барыын Германияның «Европа шериинге» «салыышкынының» хемчээлин тодаргайлап турар.

Барыын Германия шериги тургусканының соонда бо чылын ээлеп чагырарының 96 миллиард марка болуп турар чарыгдалдарын киирер ужурлуг. Бо дээрге, ажылдап турар немец бүрүзү ортумаа-биле 500 хире марканы төлээри ол, азы ортумак квалификациялыг ажылчынның ийи айда алыр шалыны-дыр.

Даштыкы парлалганың дыңнадып турарын ёзугаар алырга Боннуң болгаш Парижтиң шериг керээлери өске-даа чажыт үүлдерлиг болуп турар. Керээге ат салган чазактарның бо үүлден бодунуң парламентилериниң безин чажыртынып турар. Оларның алыс утказы болза, барыын герман дивизиялар «Европа шериниң» үүгле согугжу күштери болур эвес, а Барыын Европаның жандармазы болур дээни ол. База итальян парлалганың дыңнадынын ёзугаар алырга, ол чажыт керээлерге элээн каш барыын герман дивизияларны Францияга тургузарын көрген. Оон аңгыда Франциянын чок черинге— ээлеп чагырар француз шериглерни Барыын Германиядан үндүрген турарын Боннга хүлээнген болуп турар.

Немец-фашистиг шеригниң катап төрүтүнерин ажыы-биле болдуруп, Барыын Германияны эжелекчи эзээргек Соңгу-атлантиканың империалистиг блогунуң одаа кылдыр хуулдуруп, Германияның ийи чарлырын, ооң барыын кезээн даштыкы шериглериниң он-он чылдарда эжелеп чагырарын быжыглап турар боннуң шериг керээзиниң ужур-утказы ындыг-дыр. Адаанчы Аденауэрниң шак ындыг керээни чарганы болза, национал хоралакчы чоруктуң канчаар-даа аажок улуг актызы болур. Шынап-ла немец улустуң хөй кезии ону шак ынчаар үнелеп турардаа, Гитлерниң аштырганы дээш өжээн негеп алыр дугайын бодап турар дайынзырактарның болгаш монополияларның алыскак-чискек өскерликчи чорукче бужар-баҗык өскерликчи Аденауэр ынчангаш барган.

Боннуң керээзин (база-ла Парижтиң шериг дугуржулгазы ышкаш) чазактары аңаа ат салганы чурттарның парламентилери бадылаар ужурлуг турган. Ынчалзажок Вашингтон биле Лондондан күштүг кызыышкын турза-даа, Францияда ол ам-даа бадылатынмаан. Ынчалза-даа, шеригниң бо ийи керээлерин бадылаарының кол моондаа болза, тайбынга ынакшылдыг кижилериниң герман шеригниң катап төрүтүнеринге удур киленнээн удурланыышкыны болур, олар АҚШ-ка баштаткан делегей империализми демократтыг лагерьниң чурттарынга удур бодап турар эжелекчи чоруктуң согугжу күжү кылдыр ону ажыглаарын күзеп турар дээрзин олар билип турарлар.

А. ИВАНОВ.

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА

Польшада көдээ ажыл-агый кадрларынын белеткели

ВАРШАВА. Улус-Демократтыг Польшада көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин белеткээринче улуг кичээнгейни салып турар. Амгы үеде чуртта көдээ ажыл-агыйның беш дээди өөредилге черлери бар. Эрткен чылын көдээ ажыл-агыйның дээди школазын Краковка ажыткан. ол школа— чер ажылының, зоотехниянын болгаш ыяш ажылының талазы-биле 3 салбырларлыг.

Көдээ ажыл-агый кадрларын белеткээринге улуг рольду агротехника, зооветеринария, механизация, гидромелиорация, огород ажылынын көдээ ажыл-агый тудуушкунунун талазы-биле ортумак билиглиг тускай эртемниглерни белеткеп турар техникумнар ойнап турар. Ам Польшада көдээ ажыл-агыйның 155 хире техникумнары бар. 1950 чылдан бээр болгаш амгы үеде олар 14 мүн ажыг тускай эртемниглерни белеткеп үндүрген.

Оон аңгыда чуртта көдээ ажыл-агыйның элээн каш эге школалары бар. Оларның өөредилге программалары 11 ай хуусаалыг. Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының билиг бедидериниң курстары ажылдап турар, түгле сөөлгү үш чылдың дургузунда оларны көдээ ажыл-агыйның 50 мүн хире ажылдакчылары дооскан.

Эрткен чылын Польшага 6 мүн ажыг трактористерни, машина-трактор станцияларының трактор бригадалаоының 1500 бригадирлерин, МТС-териң 300 механиктерин, а ол ышкаш дыка хөй комбайнёрларны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа тускай эртемниглерин белеткээн. Бо чылын 7 мүн трактористерни, МТС-териң трактор бригадаларының 800 ажыг бригадирлерин, МТС-териң 300 ажыг механиктерин болгаш өскелерни-даа белеткеп үндүрген. (СЭТА).

Кыдатта бүгү-ниитинин сонгулдалары

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң медээлеп турарын ёзугаар алырга, Харбин хоорайда сонгулдалар доозулган. Сонгулдаларга бир миллион ажыг кижи киришкен, ол болза, шак ол индустриалдыг төп хоорайның бүгү сонгукчуларының 90 хуузу болур. Сонгутурган депутаттарның аразында сураглыг ажылчынар, инженерлер, башкылар, биче националдарның төлээлекчилери болгаш өскелер-даа бар.

(СЭТА).

Румын улустуң чаагай чоруунга

БУХАРЕСТ. Румынияның консервылар бүдүрүлгезин үргүлчү улгатырып турар. Бо чылдың он айларының дургузунда эрткен чылдың ол үезинден 78 хуу хөй консервыларны бүдүрүп үндүрген. Пастеризовалаан болгаш концентрированалаан кат-чимис чулуктарын, томат чулуктарын бирле дугаар бүдүрүп турар апарган болгаш эзт консервыларның ассортиментизи калбарган.

Консервы үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң күчүзү улгадып турар. Чоокта чаа Бэйкулештиге кат-чимис чулуктарының заводу ажыглалга кирген. Консервы үлетпүрүнүн ажылдап турар бүдүрүлгелери чаа-чаа машиналар-биле деритинип турар.

(СЭТА).

Чехословакияда чаа демир орук тудуушкуну

ПРАГА. Чехословакияда Прага биле Брно аразында 120 километр узун дурттуг чаа демир орук тудуушкуну доостур чедип турар. Ам тудугда сөөлгү ажылдар дооступ турар: 1953 чылдың төнчүзүнде орукту ажыглалга киирер. Ук орук дагларлыг болгаш хемнерлиг черлеп эрткениниң ужурундан тудукчуларга берге байдалдар табаржып турган болгаш олар ону ажып тиилээннер. Орукта 20 көвүрүглерни туткан, оларның бирээзи Төп Европада улуг көвүрүглериниң бирээзи болур. 14 виадуктарны, 2400 метр дурттуг 7 өдүглерни, 19 демир орук станцияларын, 18 платформаларны туткан.

(СЭТА).

Вьетнамның катышкан национал фронтузунуң комитединиң медеглели

ПАРИЖ. «Юманите» солуннуң медээлеп турары болза, Вьетнамның катышкан национал фронтузунуң комитеди Франция тайбынның национал чөвүлелинге чагаа чоруткан. Индий-Кыдатта дайынны соксадыры дээш француз улустуң демиселинге чагаада байыр чедирип турар болгаш Хо Ши Минниң чазаа биле Франция чугаалажыышкыннары болза, Индий-Кыдатта чөрүлдээлерни таарыштырарынга чаңгыс-аай чепсек болур деп медеглеп турар. (СЭТА).

Франциянын национал хуралында

ПАРИЖ. Национал хуралдың ноябрь 27-деги хуралынга чазактың иштики политиказының айтырыгларының талазы-биле саналдар үргүлчүлээн. Министрлер чөвүлелиниң даргазы Ланьель чүве чугаалааш, «хамаарышпас республиканчы» Гарэниң резолюциязын хүлээп алырын негээн. Франция болза, Бермуд ортулуктарынга болур чөвүлел хуралга киришкен турар ужурлуг, ынчангаш чазактың кризизин болдурбас деп түннелди Ланьель база катап үндүрген.

Боттарының позицияларын тайылбырлап, чүве чугаалаан парламентиниң чамдык бөлүктериниң төлээлекчилериниң болгаш Жорж Бидонуң кыска чугаазының соонда бадылаашкын эгелээн. Баш удур үндүрген медээни ёзугаар алырга, чазакка идегээриниң дугайында резолюцияга дыка хөй бадылаашкыннар бердинген.

* * *

ПАРИЖ. Ноябрь 27-де болган национал хуралга Ланьельдиң чазаанга идегээриниң резолюциязы дээш 275 депутаттар бадылааннар. 244 депутат удур бадылаан.

(СЭТА).

Японияның чепсектиг күштерин катап тургузарының планы

ШАНХАЙ. Японияның радиозунуң медээзинге үндезилээш алырга, Иосиданың чазаа Японияның чепсектиг күштерин улгатырарының планын ажылдап кылырын үргүлчүлеп турар.

Чоокта чаа Токиога Японияның «национал айыыл чок чоруунуң эргелелинин» удуртукчуларыныч чөвүлел хуралы болган. Токиога болур дайын айтырыгларының талазы-биле америк-англи чугаалажыышкыннар-биле холбаштыр Японияның чепсектиг күштерин улгатырарының программазының дугайында айтырыгларны ол чөвүлел хуралга чугаалашкан. Аңаа хүлээп алган шиитпирде айтып турары болза, келирүеним дайын программазында курттаг чер күштерин ийи чылдың дургузунда 180 мүн кижи чедирерин, шериг-далай күштерин корабльдер-биле хандырарын, шериг-агаар күштерин улгатырарын айтып турар.

«Национал айыыл чок чоруктуң эргелелиниң» начальниги Кимурнуң парлалга конференциязынга медеглээнин ёзугаар алырга, бо планнарны боттандырарынга ол эргелел бодунуң бюджедин 83-тен 103 миллиард иен (япон акша) чедир улгатырары болур.

(СЭТА).

Чехословакия биле Швейцарияның аразында садыг харылзаазы

ПРАГА. Чехословакия биле Швейцарияның аразынга узун хуусаалыг садыг керээзинге ат салыышкынының Берниге болуп эрткениниң дугайын солуннарда парлап турар. Керээ болза, Чехословакия биле Швейцарияның аразынга садыг харылзааларын улам ыңай калбартырынга байдалдарны тургузуп турар.

(СЭТА).

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязы

ВЕНА. Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязының ноябрь 27-ниң эртенги хуралынга Журналистериниң бүгү-делегей организациязының чиңгине секретары **Ярослав Кноблох** санал берген. Журналистериниң бүгү-делегей организациязы тайбыңны камгалаарынче угланган күжениишкиннерни бүгү хемчег-биле деткиирин болгаш Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң үнүн миллион-миллион кижилер дыңнаар кылдыр бүгү-ле хемчеглерни алырын ол айыткан.

Беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбынның Пактызын чарар дугайында, чепсегленишкинни кызырар дугайында, Германияны тайбың арга-биле катыштырар дугайында, Вьетнамда болгаш Малайяда дайыннарны соксадыр дугайында база өскениң девискээрлериндe америк шериг базаларын узуткаар дугайында негелделерни Британ Гвиананың болгаш Тринидадтың 34 мүн ажылчыннары деткип турарын Тринидадтың болгаш Тобагонуң төлээлекчизи **Джон Ла Розе** сессияга медеглээн.

Демократтыг аныяктарның Бүгү-делегей федерациязының чиңгине секретары Жак Дени бодунуң чугаазынга делегей байдалында дүшкүүрлүг чоруктарны кошкадыры дээш кампанияны күштелдирер дугайында Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң даргазы Жолио-Кюриниң саналын демократтыг аныяктар деткип турарын чугулалап айыткан.

Перси Белчер (Великобританиядан) бодунуң чугаазынга Британ Гвианада болгаш Кенияда болуушкуннарның дугайында чугаалаан. Өске улустарның эргелерин болгаш бот-эргелелдерин казыырынче угланган Англияның эрге-чагыргаларының террористиг хөделиишкинин англи улус деткивейн турар деп ол медеглээн.

Студентилериниң бүгү-делегей эвилелиниң мурнундан сессияга **Луис Аскарате** байыр чедирген.

Антуан Табет (Ливандан) бодунуң чугаазынга Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн-Чүктүң чурттарында амгы үедеги байдалды тодаргайлап чугаалаан.

Герман болгаш корей айтырыгларны тайбың арга-биле шиитпирлеп таарыштырар дээш, Кыдат Улус Республиканы Катышкан Нациялар организациязынга кириштирер дээш демисел бистиң национал эргежыктарывыска дүгжүп турар деп ол медеглээн.

Италияның төлээлекчизи доктор. **Реджис** бодунуң чугаазынга боочепсек, оок-чемзек болгаш шериг материалдары сөөртүрүнге делегей контролюн тургузарының эргежок чугулазын айыткан.

Оон соонда академик **Несмеянов** (ССРЭ-ден) санал берип чүве чугаалааш, делегейниң эртемденнериниң аразынга кады ажылдажылганың айтырыгларының дугайында чугаалаан.

Эртемниң дыка хөй чүүлдерин кижи төрелгетенге удур угландырып, дыка хөй эртемдээннер кижи төрелгетенге удур ажылдап турарын Несмеянов сагыш човап чугаалаан.

Эртемниң болгаш эртем ажылының калбак солчулгазы тайбың дээш демиселдиң чугула фактору болуп турарын, ол солчулганы калбак хемчээлдии-биле чорударының чугулазын ол айытпышаан, ону боттандырарының аргаларын айыткан.

Эртем номнарын бот-боттары шелээни-биле солчуп, эртем талазы-биле кады ажылдажылганы, ылангыя эртемденнериниң боттарының ужуражыышкыннарын, төлээлер солужарын чорудуп тургаш, улустар аразынга эртем катыжылгазын күштелдирерин совет эртемденнер күзеп турар. Ол бүгү угланыышкыннарже үре-түннелдиг күжениишкиннер тайбынның хөрээнге эки бараан болуушкун болурунга бис бүзүреп турар бис деп академик Несмеянов медеглээн.

Эртенги хуралга оон ыңай Парагвайның төлээзи, композитор **Флорес**, Триестиниң төлээлекчизи **Клаудио Тонель, Эриберта Хара** (Мексикадан), Ирактың төлээлекчизи **Абдулла Сатар**, Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының төлээлекчизи **Казаден, Яков Маджус** (Израильден) болгаш сессияда аалчы болуп олуржуп турар Француз Суданның төлээлекчизи **Бираме Траоре** олар база чүве чугаалааннар.

ВЕНА. Ноябрь 27-ниң кежээки хуралынга бир дугаарында **Сарраф** (Ливандан) чүве чугаалааш, өске чурттарның иштики херектеринге даштыкы киржилгелерге удур, ам үеде чоруп турар дайыннарны болгаш дайын пропагандазын соксадыр дээш демиселдин дугайын чугаалаан.

Оон дараазында Сириянын төлээлекчизи **Аль Гафариге** сөс берген. Америк, англи болгаш француз империалистер араб чурттарын боттарының агрессчи сорулгаларынга ажыглаарын оралдажып турарлар деп ол чугаалаан. Ынчалза-даа араб чурттары тайбынны күзеп турар. Делегейниң маргылдаалыг айтырыгларын тайбың чугаалажыышкыннарның аргазы-биле шиитпирлээрин олар негеп турар деп ол медеглээн.

Британ Гвиананың улузунуң төлээлекчизи **Рам Карран** англи эргечагыргаларның каргыс чоруктарын каргавышаан, Британ Гвиананың чазаанның туттуруп хоругдаттынган кежигүннерин хостаарын болгаш Британ Гвианага демократтыг хосталгаларны катап тургузарын негээринче кыйгырган.

Бразилияның төлээлекчизи **Буксбаум** Латин Американың чурттарының херектеринге АКШ-тың политиктиг болгаш экономиктиг киржилгезиниң күштелип турарын айыткан. АКШ-тың киржилгезинге удур Латин Американың улустарының демиселинин дугайын ол чугаалаан. Латин Американың улустарының национал хамаарышпас чоруун болгаш хосталгазын АКШ кажан-даа доллар-биле садып ап шыдавас деп ол медеглээрге, сессияның киржикчилери адыш часкаан.

Пуэрто-Риконуң төлээлекчизи **Эрнандес Валье** бодунуң чурттун Катышкан Штаттар эжелеп турарын чугаалаан. Пуэрто Рикону Катышкан Штаттар шериг базазы болдуруп турар чоруун истеп хынаар дугайында Катышкан Нациялар организациязындан дилээр саналды сессияның киржикчилеринге Эрнандес Валье киирген.

Кежээки хуралга **Твал** (Трансорданиядан), **Харди** (юрист-демократтарның бүгү-делегей ассоциациязындан), профессор **Мишра** (Индиядан), пастор **Нимеллер** (Барыын Германиядан) санал бергилээн.

СЕССИЯНЫҢ ХАГДЫНГАНЫ

ВЕНА. Ноябрь 28-те Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязының сөөлгү хуралы Пьетро Неннинин даргалааны-биле болган.

Хуралга Египеттиң төлээлекчизи **Абдул Рахман Шаркави**, Германияның рейхсканцлери турган **Иозеф Брит**, генерал-майор **Сахиб Синг Соккей** (Индиядан) болгаш **Дастье Де Ла Вижери** (Франциядан) чүве чугаалааннар.

Санал бээри доозулган соонда комиссияларның ажылдап кылганы резолюцияларны чугаалажырынче болгаш бадылаарынче, Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң болгаш оон бюрозунуң чаа кежигүннерин сонгуурунче сессия кирген.

Культура айтырыгларының талазы-биле комиссияның даргазы Эжени Коттон улустар аразынга культурлуг харылзааларны калбартырын кыйгырып турар резолюцияның төлевилелин номчаан. Сессияга ону чаңгыс үн-биле бадылаан.

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозунуң сумелээнин ёзугаар 1954 чылда делегей культуразының улуг төлээлекчилери: англи чугаалчы Фильдингиниң өлген хүнүнден бээр 200 чыл болганын, А. П. Чеховтуң өлген хүнүнден бээр 50 чыл болганын, чех композитор Дводжактың өлген хүнүнден бээр 50 чыл болганын, Аристофанның төрүтүнген хүнүнден бээр 2400 чыл болганын байырлаар дугайында шиитирни бадылап үндүрген.

Массалыг узуткаашкынның чепсектерин хоругдаар дээш демиселче бүгү делегейниң эртемденнерин кыйгырып турар, сессияның эртемден-киржикчилериниң кыйгырыын бадылаан.

Тайбынның Бүгү делегей шаннаныың талазы-биле жориниң чаа кежигүннериниң даңзызын сессияның киржикчилери чаңгыс үн-биле бадылаан.

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң болгаш оон бюрозунуң чаа кежигүннерин сонгуур дугайында Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң чиңгине секретары Жан Лаффиттиң саналын ёзугаар кандидатураларны чаңгыс үн-биле бадылаан.

Бүгү делегейге тайбың дээш демиселди күштелдиреринче делегейниң улустарын кыйгырып турар «ниити резолюцияның» болгаш «улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чымчадырын күзеп турар организацияларга болгаш ажылдакчыларга Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң чагаазын сессияның киржикчилери улуг сорук кириишкин-биле бадылап үндүрген.

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң оралакчы президентизи Пьетро Ненни түннел сөс чугаалааш, Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязын хаарын чарлаан.

(СЭТА).

Барыын Европаның алды чурттарының даштыкы херектер министрлериниң Гаагада конференциязы

ГААГА. Ноябрьның 26-да Гаагада Барыын Европаның алды чурттарының (Францияның, Барыын Германияның, Италияның, Бельгияның, Голландияның болгаш Люксембургтуң) даштыкы херектер министрлериниң конференциязы ажытынган.

Ук конференция болза, «европаның чазаан» болгаш «европаның парламентизин» тургузарын бодап турар «европаның политиктиг ниитилежилгези» дээрзинин төлевилелин чогаадып кылыр ужурлуг.

Конференция бодунуң ажылын хааглыг эгелээн. Францияның даштыкы херектер министри Жорж Бидо конференцияда олурушпайн турар, ынчангаш ону Францияның даштыкы херектер министерствозунуң чиңгине секретары Александр Парода төлээлеп турар.

ПАРИЖ. Барыын Европаның алды чурттарының даштыкы херектер министрлериниң Гаагада ажытынып турар конференциязын тайылбырлавышаан, париж солуннары Гаагада чыылган, «биче Европаның» тускай төлээлекчилериниң аразында «бүлүргей чигзиниишкинниг байдалдың» дугайында бижип, а ол ышкаш конференцияның киржикчилериниң аразында улуг чөрүлдээлериниң барын демдеглеп турар.

Гаагада конференцияда Францияның даштыкы херектер министриин олурушпайн турарының ужурундан ол конференция «европаның политиктиг ниитилежилгезин эргелээриниң принципин» чугаалажып көөр «ажылчын чөвүлежилге» болуп чадавас болгаш ол чөвүлежилгеге европа конституциязы үзе ажылдатынган турар деп манап болбазын «Таризен либоре» солун айтып турар.

(СЭТА).

Барыын Германияда школаларның түренги байдалы

БЕРЛИН. Аденауэрниң чазаа шериг сорулгаларынга канчаар-даа аажок хөй акша-хөреңгилерни чарыгдавышаан, чоннуң культура хереглелдеринге дөзевилелдерни чыл келген тудум-на кызырып турар. Барыын Германияда школалар онза аар-берге байдалда туруп турар. «Альгемейне дейче лерерцейтунг» солуннуң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, бонн чазак школалар хереглелдеринге ниити бюджет дөзевилелдериниң үгле 2 хуузун чарыгдап турар. Оон ужурундан 1952 чылда Барыын Германияның үгле хоорай округтарынга 12 мүн школа бажыннарының чедишпейн баргынын кижи кайгаар чүве эвес. Класс санында 60—дан 130 чедир өөреникчилериниң кичээлдеп турары нургулай апарган.

Школа бажыннарының чедишпези, база башкыларны үндүрер чорук, школаларның багай ажаал-дежээли Барыын Германияның чонунуң киленнээшкинин болдуруп турар. Сөөлгү үеним дургузунда янзыбүрү черлерде школачыларның ажыл соксадыышкыны болуп турар.

Барыын Германияда школаларда кичээлдерге таарымчалыг эвес байдалдар өөреникчилерниң билиниин дыка кызырлыр чоруунга чедирип келген. Бо чылдың ноябрь 1-ге чедир Барыын Германияның улус школаларындан өөредилгези четпес дээш өөреникчилерниң 50 хуузу үндүрткен.

(СЭТА).

Мосаддык аштаашкын чарлаан

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң корреспондентизинин Тегерандан медеэлеп турарын ёзугаар алырга, херээн шериг трибуналында көрүп турар доктор Мосаддык ноябрь 28-те кежээ аштаашкын чарлаан.

(СЭТА).

ШЫДЫРААА

Кызыл хоорайның шыдыраа маргылдаазы

Кызыл хоорайның 1953 чылда шыдыраа талазы-биле чемпионун тыварының маргылдаазы 1953 чылдың ноябрь 29-та дыштаныр хүнде эгелээн. Шүүлде маргылдааның мурнунда бөлүктерге шилип алырның маргылдаалары эрткилээн. Үш бөлүктүң тиилекчилери 9 шыдыраачылар: Аранчын, Беркович, Тамба, Биче-оол, Полчанинов, Ведерников, Күнчүн, Иванов, Санчат олар шүүлде салыышкынче киргеннер. Оон аңгыда Кызылдың шыдыраа талазы-биле чемпиону В. Морозов, профэвилел ажылдакчыларының область чемпиону Б. Чюдюк болгаш профэвилел ажылдакчыларының шыдыраачыларының маргылдаазынга үшкү черни алган шыдыраачы Б. Ондар олар тускай чалалга-биле киржип турарлар.

Баштайгы салыышкын эгелээн. Аңаа Беркович Ивановту чиик уткан. Морозов Санчатты уткан. Биче-оол биле Чюдюк хайымнашкан. Ведерниковту Аранчын, Ондарны Күнчүн шыңгыы демиселдиң сөөлүнде утканнар. Шыңгыы демисел-биле долдунган Полчанинов—Тамбаның салыышкыны үр болгаш солун үргүлчүлээн. Аңаа Тамба тиилээн.

Харыысалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

1954 чылда моон адааанда доктаамал үнер солуннарның болгаш журналдарның чагыдылгазын хүлээп алыры үргүлчүлеп турар.

СОЛУННАР:

«Ведомости Верховного Совета СССР»—(«ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ведомостизи»).
«Известия»
«Комсомольская правда»—(« Комсомол шыны»).
«Лесная промышленность»—(«Ыяш үлетпүрү»)
«Литературная газета»—(«Литература солуну»).
«Медицинский работник»—(«Медицина ажылдакчызы»)
«Пионерская правда»—(«Пионер шыны»).
«Правда»
«Советская литература»—(«Совет литература»).
«Труд»—(«Күш-ажыл»).

ЖУРНАЛДАР:

Лекциялар брошюралары (алды сериялыг).
«Наука и жизнь»—(«Эртем болгаш амыдырал»).
«Новое время»—(«Чаа үе»).
«Новый мир»—(«Чаа делегей»).
«Природа»—(«Бойдус»).
«Октябрь»
«Славяне»—(«Славяннар»).
«Начальная школа»—(«Эге школа»).
«Педиатрия»
«Искусство кино»—(«Кино уран-чүүлү»).
«Советская торговля»—(«Совет садыг»).
«Вожатый»
«Вокруг света»— («Делегейни долгандыр»).
«Молодежная эстрада»—(«Аныяктарның эстрадазы»).
«Пионер»
«Смена»—(«Салгакчы»).
«Шахматы в СССР»— («ССРЭ-де шыдыраа»).
«Мастер угля»—(«Хөмүр даш мастери»).

Чагыдылгаларны «Союзпечатьтын» Кызыл хоорайда болгаш районнар конторалары, салбырлары болгаш агентилери, почтальоннар, а ол ышкаш совхозтарда, колхозтарда, МТС-терде, өөредилге болгаш албан черлеринде чагыдылга талазы-биле хөй-ниити төлээлекчилери хүлээп ап турар.

«Союзпечать».

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОН НАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3— 62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчы эзнин, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал кылдыстериниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажылгагый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа кылдыстериниң 4—98, иштики информация, бухгалтериянның—3—65.

ТС02661. Культура эргелелиниң типографиязы